WWF-ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՋԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԷԿՈՏՈՒՐԻԶՄԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Կարեն Մանվելյան, կ.գ.թ,
Արսեն Գասպարյան, կ.գ.թ.
Կարեն Կարապետյան

ՀԱՀ Էկոտուրիզմը համաժողով
14 ապրիլի, 2018թ.

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ

Ներկայումս հանրապետությունում գործող ԲՀՊՏ-ները՝

1. **3 պետական արգելոց**
   «Խոսրովի անտառ», «Շիկահող» և «Էրեբունի», որոնք զբաղեցնում են 35,439.6 հա տարածք կամ Հայաստանի ընդհանուր տարածքի 1.19 %-ը

2. **4 ազգային պարկ**
   «Սևան», «Դիլիջան», «Արփի լիճ» և «Արևիկ», որոնք զբաղեցնում են 236,802.1 հա տարածք կամ Հայաստանի ընդհանուր տարածքի 7.96 %-ը

3. **232 բնության հուշարձան**

4. **27 պետական արգելավայր,** որոնք զբաղեցնում են 114 812.7 հա տարածք կամ Հայաստանի ընդհանուր տարածքի 3.95 %-ը

Ընդհանուր մակերեսը՝ մոտ **380 000 հա**

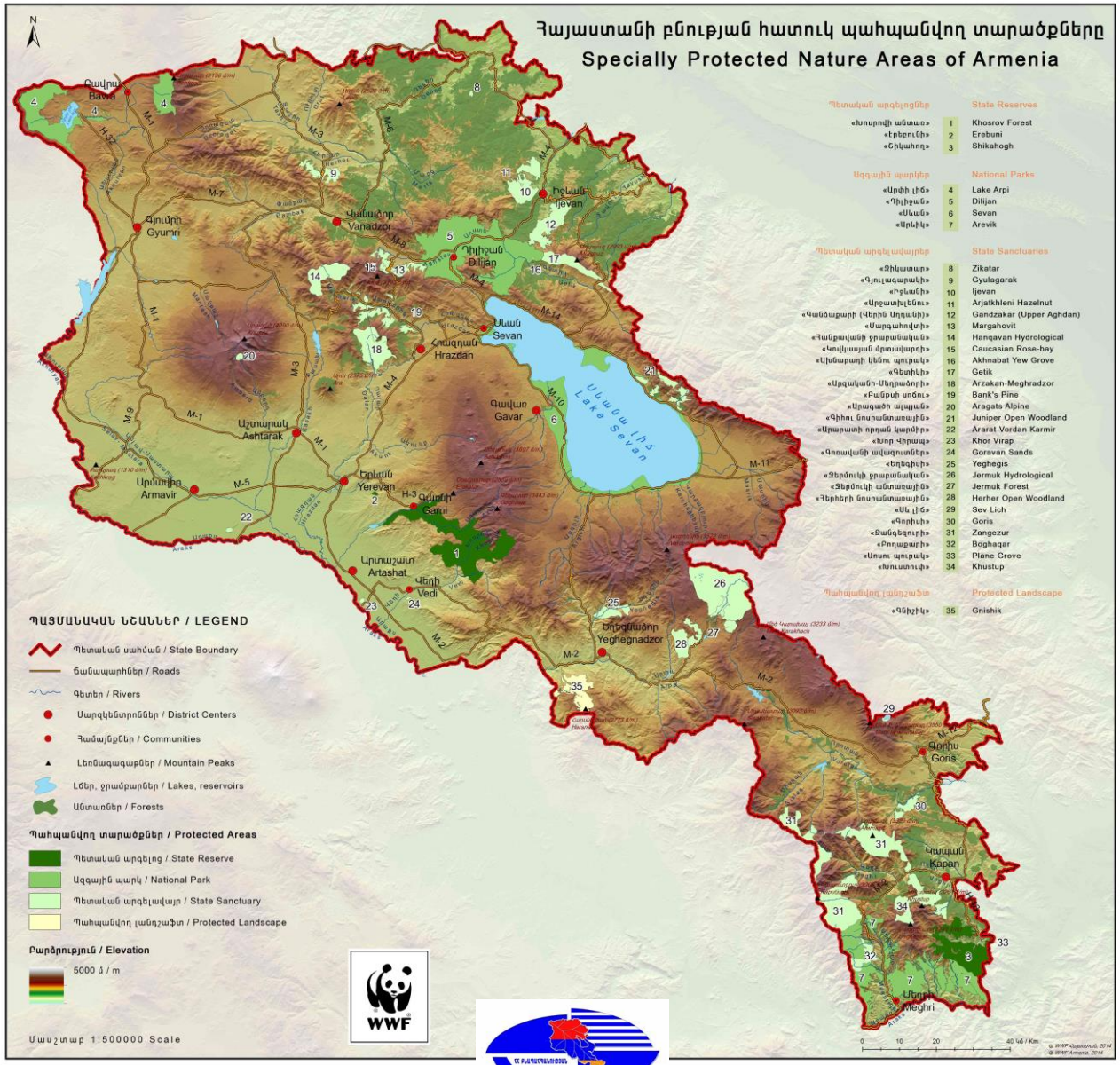
Հայաստանի բնության հատուկ պահպանվող տարածքները
Specially Protected Nature Areas of Armenia
Պետական արգելոցներ
State Reserves
«Խոսրովի անտառ» 1 Khosrov Forest
«Էրեբունի» 2 Erebuni
«Շիկահող» 3 Shikahogh
Ազգային պարկեր
National Parks
«Արփի լիճ» 4 Lake Arpi
«Դիլիջան» 5 Diljan
«Սևան» 6 Sevan
«Արևիկ» 7 Arevik
Պետական արգելավայրեր
State Sanctuaries
«Զիկատար» 8 Zikatar
«Գյուլագարակի» 9 Gyulagarak
«Իջևանի» 10 Ijevan
«Արքատխլեենու» 11 Arjatkhleni Hazelnut
«Գանձաքարի (Վերին Աղդանի)» 12 Gandzakar (Upper Aghdan)
«Մարգահովտի» 13 Margahovit
«Հանքավանի ջրաբանական» 14 Hanqavan Hydrological
«Կովկասյան ձրագավարդի» 15 Caucasian Rose-bay
«Սինաբարդի կեռնու պուրակ» 16 Akhnabat Yew Grove
«Գետիկի» 17 Getik
«Արզականի-Մեղրաձորի» 18 Arzakan-Meghradzor
«Բանքսի սոճու» 19 Bank's Pine
«Արագածի ալպյան» 20 Aragats Alpine
«Գիհու նոսրանտառային» 21 Juniper Open Woodland
«Արարատի որդան կարմիր» 22 Ararat Vordan Karmir
«Խոր Վիրապ» 23 Khor Virap
«Գոռավանի ավազուտներ» 24 Goravan Sands
«Եղեգիսի» 25 Yeghegis
«Ձերմուկի ջրաբանական» 26 Jermuk Hydrological
«Ձերմուկի անտառային» 27 Jermuk Forest
«Հերհերի նոսրանտառային» 28 Herher Open Woodland
«Սև լիճ» 29 Sev Lich
«Գորիսի» 30 Goris
«Զանգեզուրի» 31 Zangezur
«Բողաքարի» 32 Boghaqar
«Սոսու պուրակ» 33 Plane Grove
«Խուստուփ» 34 Khustup
Պահպանվող լանդշաֆտ
Protected Landscape
«Գնիշիկ» 35 Gnishik
Սևանա լիճ
Lake Sevan
Բավրա
Bavra
Գյումրի
Gyumri
Վանաձոր
Vanadzor
Դիլիջան
Diljan
Իջևան
Ijevan
Սևան
Sevan
Հրազդան
Hrazdan
Գավառ
Gavar
Աշտարակ
Ashtarak
Արմավիր
Armavir
Երևան
Yerevan
Ձյունի
Garni
Արտաշատ
Artashat
Վեդի
Vedi
Եղեգնաձոր
Yeghegnadzor
Գորիս
Goris
Կապան
Kapan
Մեղրի
Meghri
ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ / LEGEND
Պետական սահման / State Boundary
Ճանապարհներ / Roads
Գետեր / Rivers
Մարզկենտրոններ / District Centers
Համայնքներ / Communities
Լեռնագագաթներ / Mountain Peaks
Լճեր, ջրամբարներ / Lakes, reservoirs
Անտառներ / Forests
Պահպանվող տարածքներ / Protected Areas
Պետական արգելոց / State Reserve
Ազգային պարկ / National Park
Պետական արգելավայր / State Sanctuary
Պահպանվող լանդշաֆտ / Protected Landscape
Բարձրություն / Elevation
5000 մ / m
Մասշտաբ 1:500000 Scale
WWF
0 10 20 40 կմ / Km

Ներդրումներ ԲՀՊՏ-ներում

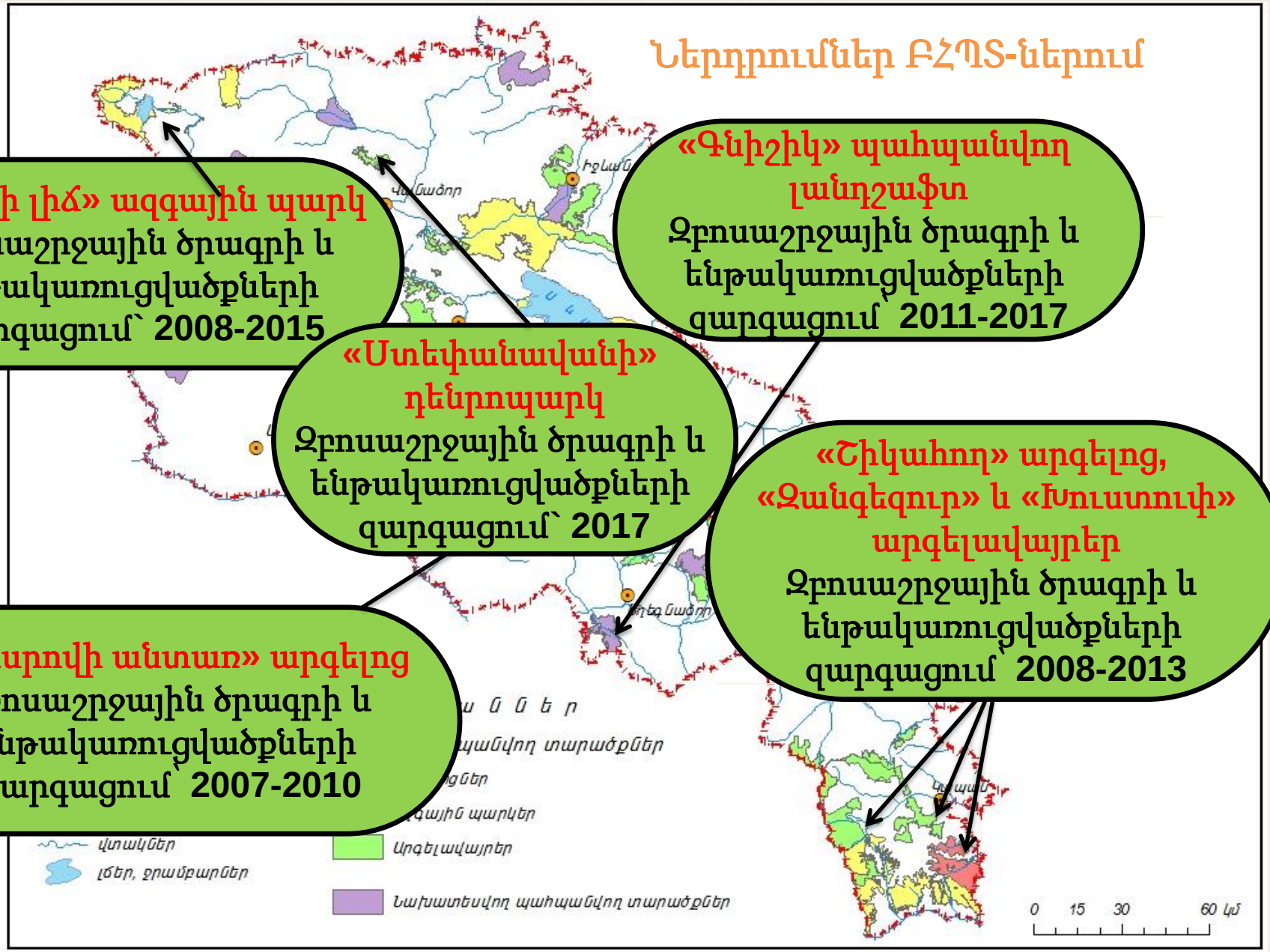

«Արփի լիճ» ազգային պարկ
Զբոսաշրջային ծրագրի և ենթակառուցվածքների զարգացում՝ 2008-2015

«Գնիշիկ» պահպանվող լանդշաֆտ
Զբոսաշրջային ծրագրի և ենթակառուցվածքների զարգացում՝ 2011-2017

«Ստեփանավանի» դենդրոպարկ
Զբոսաշրջային ծրագրի և ենթակառուցվածքների զարգացում՝ 2017

«Շիկահող» արգելոց, «Զանգեզուր» և «Խուստուփ» արգելավայրեր
Զբոսաշրջային ծրագրի և ենթակառուցվածքների զարգացում՝ 2008-2013

«Խոսրովի անտառ» արգելոց
Զբոսաշրջային ծրագրի և ենթակառուցվածքների զարգացում՝ 2007-2010

Պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագիր

«Արփի լիճ» ԱՊ ստեղծում
Առաջին անդրսահմանային ԲՀՊՏ

Հիմնադրվել է՝ 2009 թ.

Տարածքը՝ 21179 հա

Նպատակը՝ Պահպանել Վրաստանի և Թուրքիայի հետ սահմանակցող Հայաստանի Ջավախք-Շիրակ սարահարթի յուրօրինակ կենսաբազմազանությունը:

Կենսաբազմազանությունը՝ **670** անոթավոր բույսերի տեսակներ, **255** ողնաշարավոր կենդանիների տեսակներ:

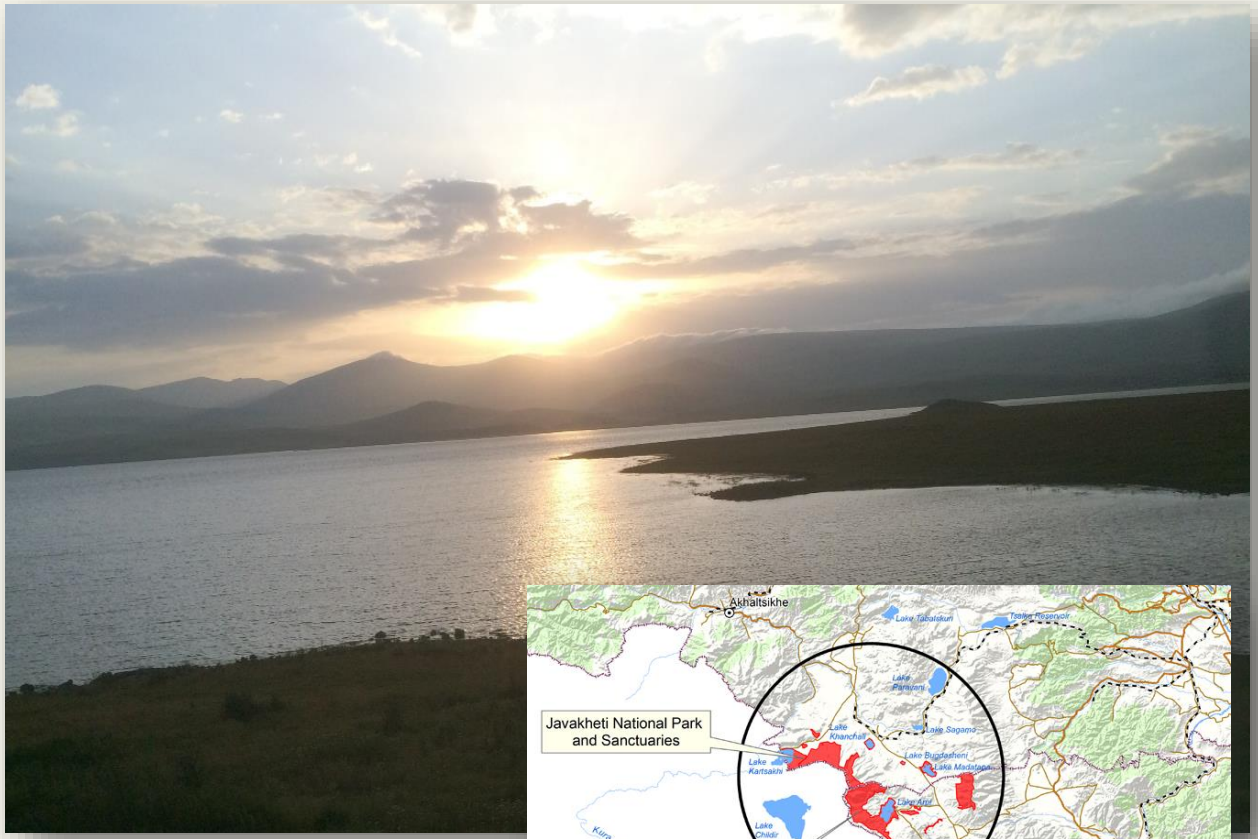

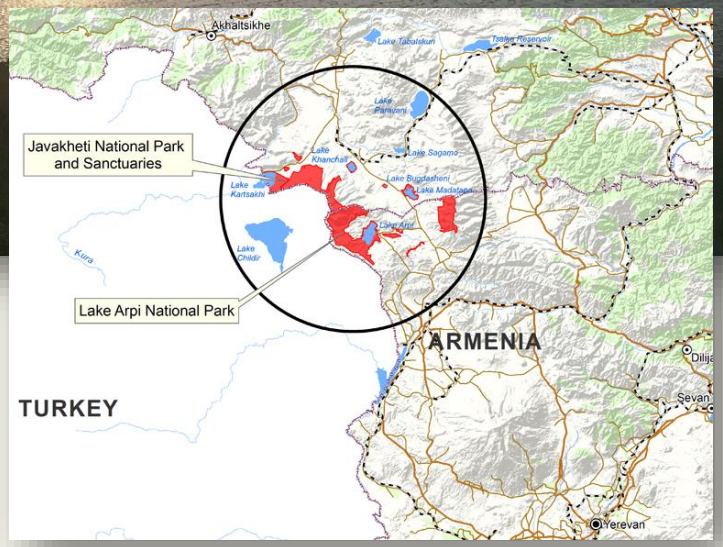

Պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագիր

«Արփի լիճ» ԱՊ ստեղծում
Առաջին անդրսահմանային ԲՀՊՏ

Այցելուների կենտրոն՝ Ղազանչի համայնք

Հյուրատուն և տեղեկատվական կենտրոն՝ Բերդաշեն համայնք

Հանգստյան գոտիներ

Պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագիր

«Արփի լիճ» ԱՊ ստեղծում
Առաջին անդրսահմանային ԲՀՊՏ

- Վահանակների, ճանապարհային նշանների պատրաստում
- Զբոսաշրջային արահետների մշակում
- Վեբ կայքի պատրաստում
- Տեղեկատվական նյութերի պատրաստում
- Տեղական զբոսավարների վերապատրաստում
- Համագործակցություն հայկական զբոսաշրջային ընկերությունների հետ

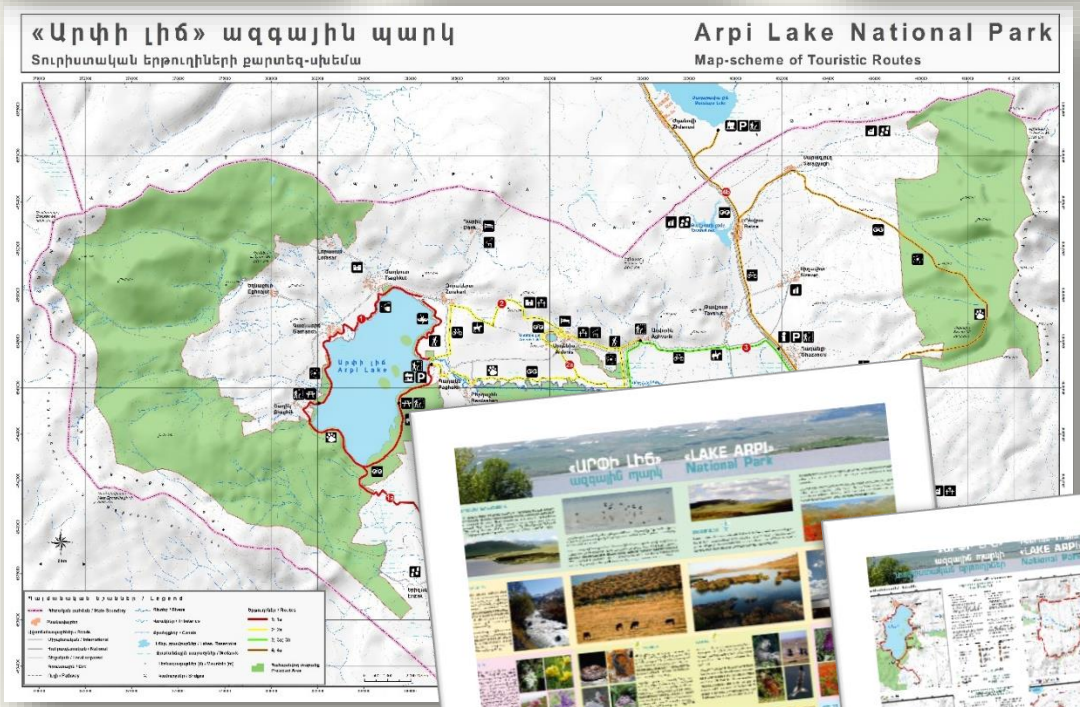

Պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագիր

«Արփի լիճ» ԱՊ ստեղծում
Առաջին անդրսահմանային ՊՏ

Զբոսաշրջության կենտրոն,
Մեծ Սեպասար համայնք

- Դահուկային սպորտաձևի հնարավորությունների ստեղծում
- Ձիով արշավների կազմակերպում
- Համագործակցություն հայկական զբոսաշրջային ընկերությունների հետ

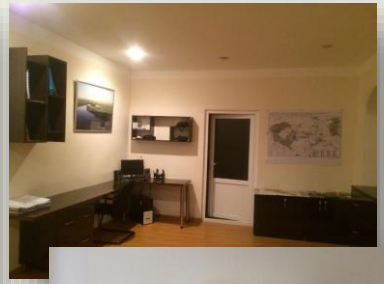

Համայնքային բնապահպանական տարածքներ

- Մշակվել և հաստատվել է անձնագրեր «Սատանի կամուրջ» և «Շաքիի» ջրվեժ բնության հուշարձանների համար
- Մշակվել է «Սատանի կամուրջ» բնության հուշարձանի զարգացման նախագիծը
- Ստեղծվել է այցելուների կենտրոն «Գնիշիկ» պահպանվող լանդշաֆտի համար
- Ստեղծվել է պարեկային տնակ «Սատանի կամուրջ» բնության հուշարձանի համար

Անդրսահմանային միացյալքարտուղարություն (TJS)

ԲՀՊՏ-ներում և հարակից տարածքներում էկոտուրիզմի կայուն զարգացման տարածաշրջանային ստանդարտների ներդնում ` EUROPARC Charter-ի ուղեցույցներին համաձայն

- **Դիլիջան ԱՊ, Խոսրովի անտառ ՊԱ և Արփի լիճ ԱՊ համար էկոտուրիզմի կայուն զարգացման ռազմավարությունների և գործողությունների պլանների մշակում**

  միջոլորտային համագործակցություն (ներառյալ տուրիզմի ոլորտն ու տեղի համայնքները), կարողությունների զարգացում, առաջարկների մշակում և շուկայավորում, որակի ապահովում, այցելուների անվտանգություն, այցելուների քանակի և արձագանքի մշտադիտարկում և այլն:

- **Դիլիջան ԱՊ մարկետինգային ռազմավարության մշակում**

  շուկայի եւ առաջարկների գնահատում, թիրախային շուկաների սեգմենտների բացահայտում,

Կարողությունների զարգացում

պետական հատվածի, ՊՏ-ների և տուրիստական գործարար հատվածի անձնակազմների վերապատրաստում, ճանաչողական այցեկություններ մասնագիտական նյութերի մշակում

Անդրսահմանային միացյալքարտուղարություն (TJS)

ԲՀՊՏ-երի ցանցի շուկայավորում՝ որպես էկոտուրիստական նպատակակետ

- **Բրենդային հարթակի մշակում**
  - ԲՀՊՏ-երի կայքերի մշակում, միասնական բռենդային հարթակի և տեսանելիության նյութերի ձևաչափերի մշակում
  - **ԲՀՊՏ-ների ներկայացում ազգային և միջազգային ցուցայանդեսների**
  - INTOUR EXPO, ITB Berlin
  - **Տեղեկատվական նյութերի մշակում**

    Եռալեզու «Բնության լեգենդները» (Legends of Nature) հրատարակություն, վեբ կայք, Պրոմո-ֆիլմի

- **Բնության հուշարձանների անձնագրերի մշակում**

Բախտի կամար, Ցոլք, Վարդան Մամիկոնյան, Բերդի գլուխ (ՀՀ Վայոց Ձորի մարզ)
Շաքիի ջրվեժ (ՀՀ Սյունիքի մարզ)

Անդրսահմանային միացյալքարտուղարություն (TJS)

Էկոտուրիստական ենթակառուցվածքների զարգացում

Դիլիջան ԱՊ և Խոսրովի անտառ ՊԱ

- Հանգստի գոտիներ
- Տեղեկատվական ցուցանակներ

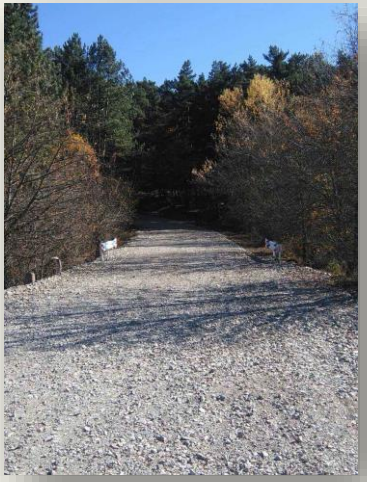

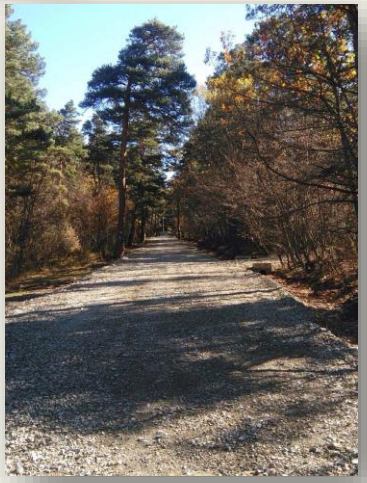

Ստեփանավանի «Սոճուտ» դենդրոպարկի ենթակառուցվածքների բարելավում

Անդրսահմանային միացյալքարտուղարություն (TJS)

Անդրսահմանային էկոտուրիզմի զարգացման խթանում

- **Անդրսահմանային էկոտուրիստական առաջարկների մշակում**

Անդրսահմանային զբոսաշրջային առաջարկների տարածաշրջանային աշխատաժողով (- 2017թ. դեկտեմբերի 4, Թբիլիսի), Անդրսահամնային «Արփի լիճ» ԱՊ – Ջավախեթի ՊՏ (հնարավոր ըդլայնմամբ Բորժոմի Ղարագաուլի – Խոսրավի անտառ ՊԱ) երթուղու զարգացում և ենթակառուցվածքների զարգացման աջակցություն

- **Հայ-Իրանական համգործակցության խթանում**

Հայ-Իրանական պահպանվող տարածքի՝ «Բարեկամության և խաղաղության» այգու ստեղծում (Արևիկ ԱՊ-Դիզմար ՊՏ) ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի անհդրսահմանային կենսոլորտային արգելոցի հայտի լրացման աջակցություն, գիտահետազոտական աշխատանքային խմբի ստեղծում, էկոլոգիական միջանցքների որոշում և քարտեզագրում

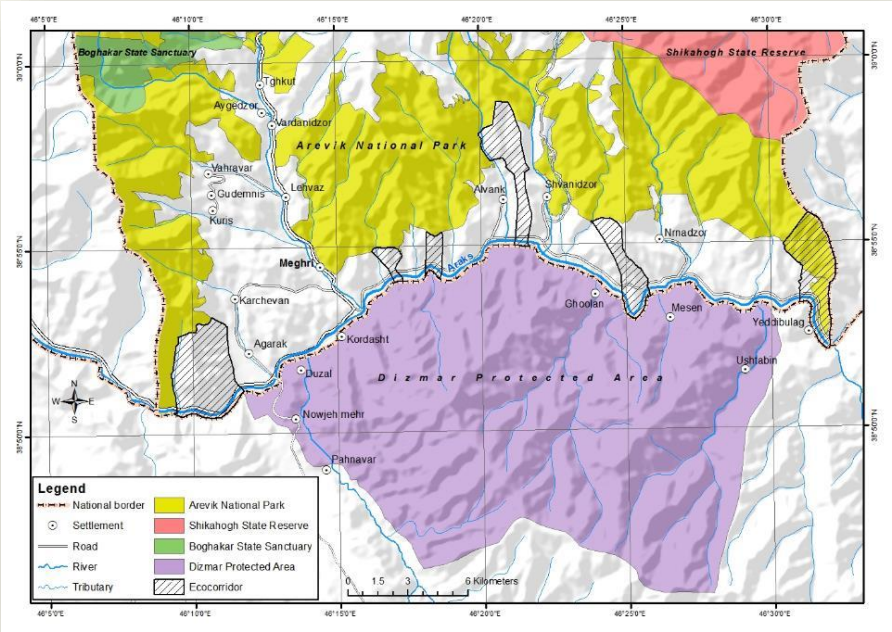

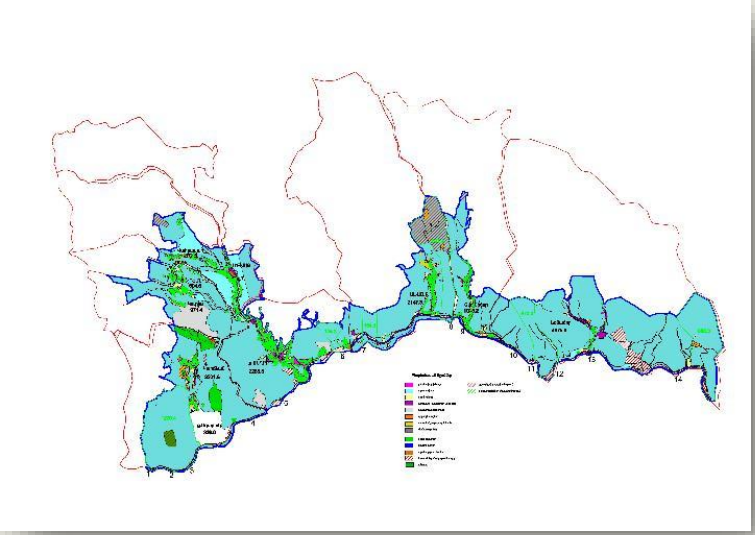

Հայաստանում Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուի վերաբնակեցման ծրագիր

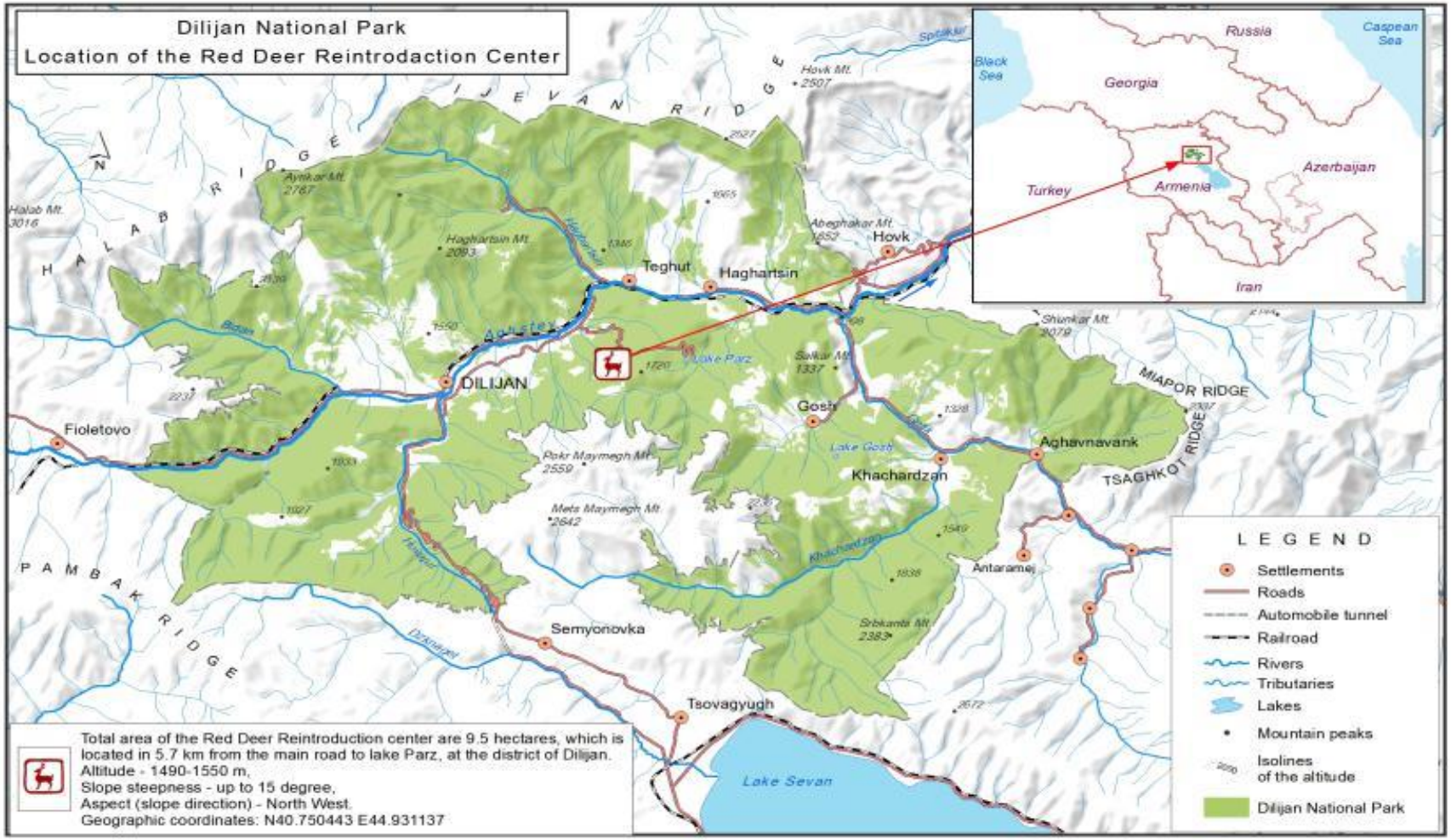

Հայաստանում Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուի վերաբնակեցման ծրագիր

Nn	Distance m
1-2	15
2-3	11
3-4	37
4-5	40
5-6	67
6-7	51
7-8	11
8-9	13
9-10	22
10-11	39
11-12	21
12-13	39
13-14	34
14-15	31
15-16	20
16-17	37
17-18	27
18-19	41
19-20	16
20-21	59
21-22	33
22-23	14
23-24	18
24-25	17

Nn	Distance m
25-26	34
26-27	25
27-28	29
28-29	39
29-30	33
30-31	49
31-32	25
32-33	30
33-34	22
34-35	38
35-36	20
36-37	9
37-38	29
38-39	31
39-40	38
40-41	21
41-42	18
42-43	40
43-44	37
44-45	26
45-46	22
46-47	19
47-48	20
48-49	23
49-1	23
Total	1360

Nn	Distance m
37-50	42
46-50	152
Total	194

Հայաստանում Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուի վերաբնակեցման ծրագիր

Էկոլոգիական միջանցքների հիմնադրամ

Արարատ, Վայոց ձոր և Սյունիք մարզերի 46 համայնք

Պահպանության համաձայնագրերի կարճաժամկետ և երկարաժամկետ միջոցառումներ

- Արոտավայրերի կառավարում
- Վայրի կենդանիների ապրելավայրերի կառավարում
- Անտառի կայուն կառավարում
- <u>Էկո-, ագրո-, գինու զբոսաշրջության բաջալերում</u>

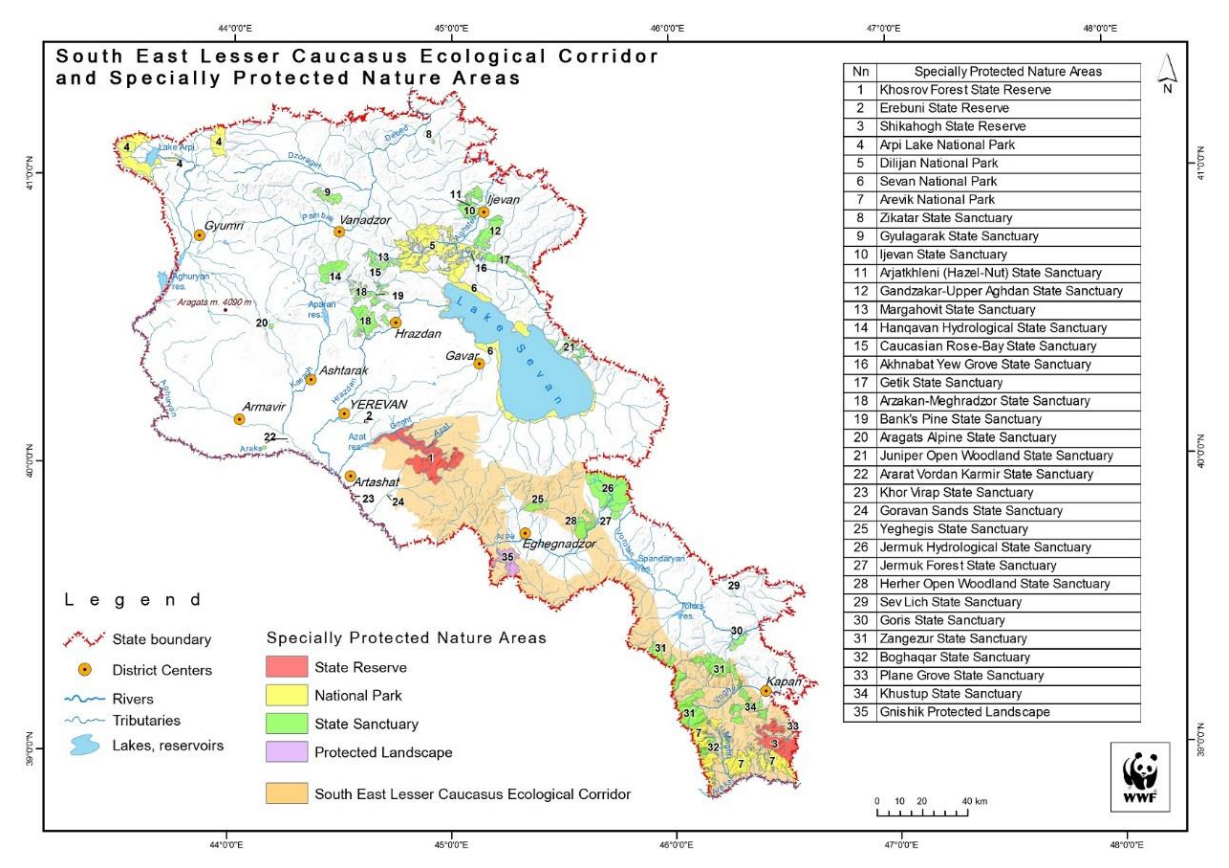

Էկոլոգիական միջանցքների հիմնադրամ

Բնապահպանական պայմանագրեր համայնքների հետ.

Խաչիկ՝ 250,000 եվրո

Արենի՝ 125,030 եվրո

Արևիս, Բռնակոթ, Սալվարդ, Թասիկ ՝ 254,611 եվրո

Զանգազատուն ՝ 166,495 եվրո

Ընդանուր գումարը՝ 796,136 եվրո

Քննարկման փուլում է Արտավան, Սարավան և Գոմք գյուղերի հետ պայմանագրի կնքումը՝ 178,838 եվրո:

Էկոլոգիական միջանցքների հիմնադրամ

Արտավան համայնքի ճանապարհների բարեկարգում

Արտավան, Սալվարդ, Զանգակատուն համայնքների ճանապարհների արտաքին լուսավորման ցանցի վերականգնում

Պատանի ռենջերների ծրագիր
Junior ranger program

Հիմնադրվել է՝ Եվրոպայի պահպանվող տարածքների ֆեդերացիայի՝ EUROPARC-ի կողմից 2002թ.-ին։
•5000 պատանիներ գրեթե ամբողջ Եվրոպայից
•80 պահպանվող տարածքներ
•19 ԵՄ երկրներում։

Նպատակ՝ Նպաստել պահպանվող տարածքի էկոտուրիզմի զարգացմանը, պահպանության հզորացմանը, վայրի բնության մշտադիտարկմանը, բնապահպանական տեղեկացվածության ու կրթական մակարդակի բարձրացմանը։

Տևողություն՝ 2017 դեկտեմբեր – 2018 մայիս

Մասնակիցներ՝ «ԱՅԲ» դպրոցի և Գնիշիկ պահպանվող լանդշաֆտի հարակից «Արենի» և «Խաչիկ» համայնքների դպրոցականներ։

Պատանի ռենջերների ծրագիր
Junior ranger program

Գիտահետազոտական խումբ

Համայնքային
աշխատանքների խումբ

Էկոտուրիզմի խումբ

Մեդիամշակութային խումբ

«Բարև» արահետներ
Barev Trails

Նպատակ՝ Ծրագրի հիմնական նպատակն է ստեղծել և բարելավել հարավային Հայաստանի պահպանվող տարածքների էկոզբոսաշրջային ենթակառուցվածքները և տեղեկատվական ռեսուրսները:

Տևողություն՝ 2018-2020 թթ.

Մասնակիցներ՝ 200 կամավոր Հայաստանից, Գերմանիայից, Շվեցարիայից, Իսպանիայից և Մեծ Բրիտանիայից:

«Բարև» արահետներ
Barev Trails

Ակնկալվող արդյունք՝

•5-7 արահետ կահավորվել է անհրաժեշտ ենթակառուցվածքներով և հասանելի է այցելուների համար
•Քարտեզներ, առցանց ռեսուրսներ (www.barevtrails.am) , GPS ֆայլեր և այլն:
• Տեղեկատվական միջոցառումներ արտերկրում

Առաջին արահետ՝ «Տաթև» պլանավորված ազգային պարկ. Տանձատափ-Սատանի կամուրջ

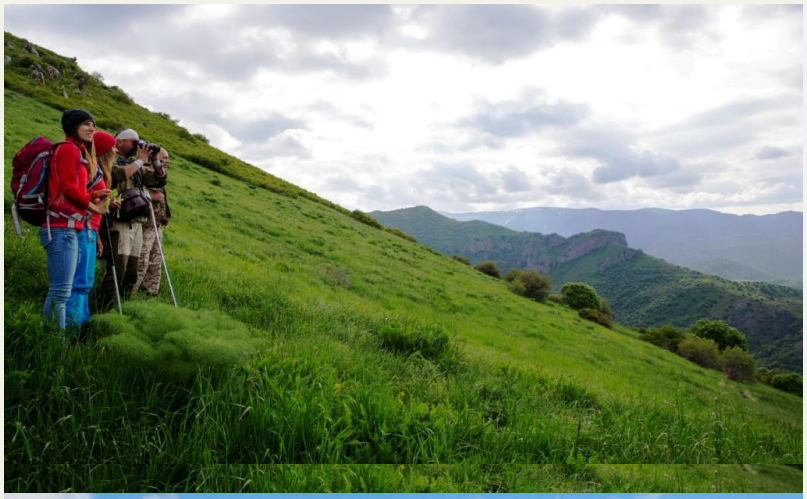
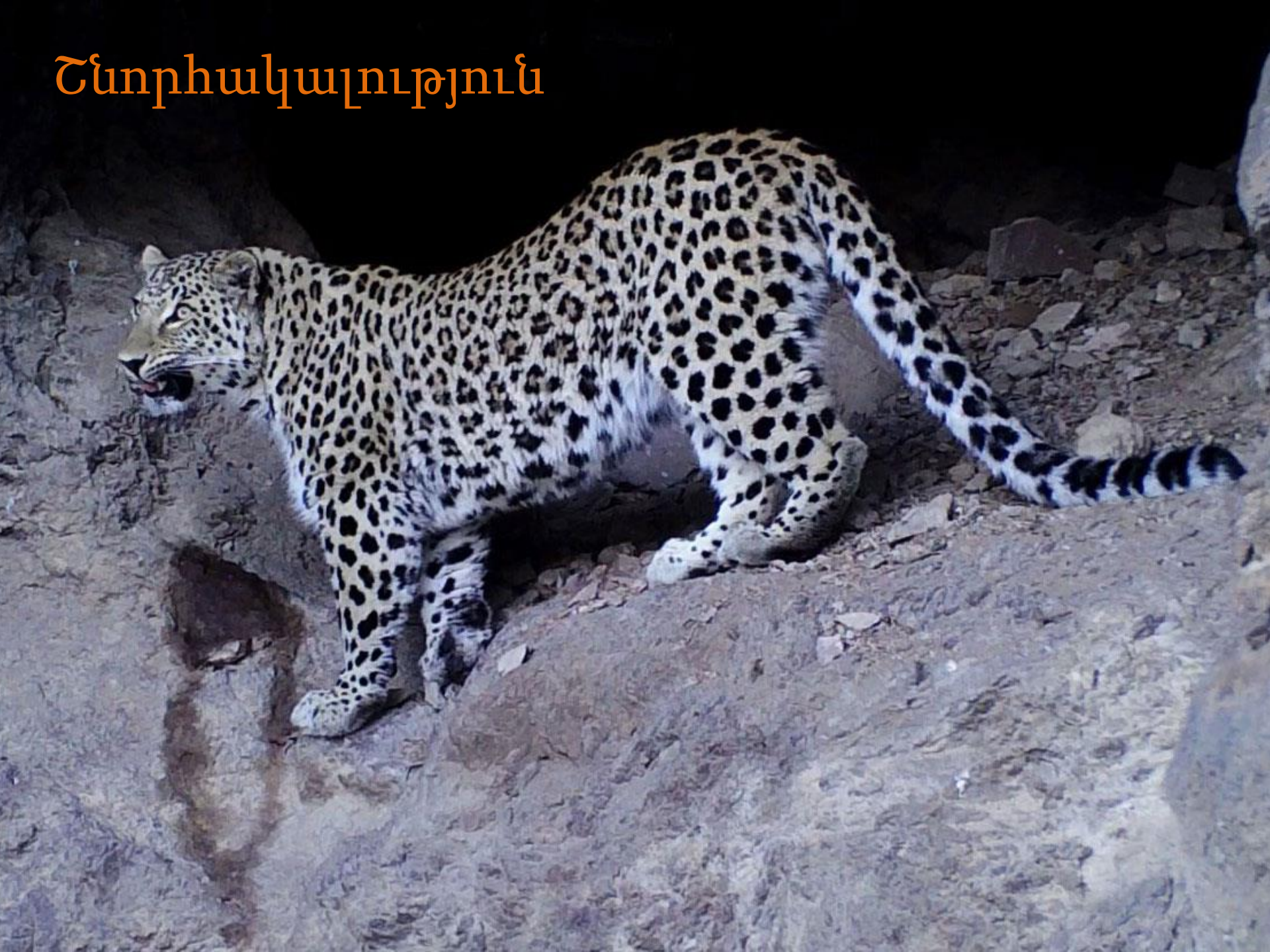
Ենթակալություն